

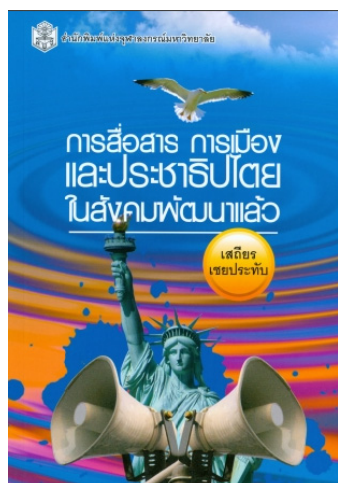
หนังสืออ่าน : Book Review

การสื่อสาร การเมือง และประชาธิปไตยในสังคมพัฒนาแล้ว

ผู้ประพันธ์ : รองศาสตราจารย์ ดร. เสถียร เชนประทับ
สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีที่พิมพ์ : 2551

*บุญอยู่ ขอพรประเสริฐ

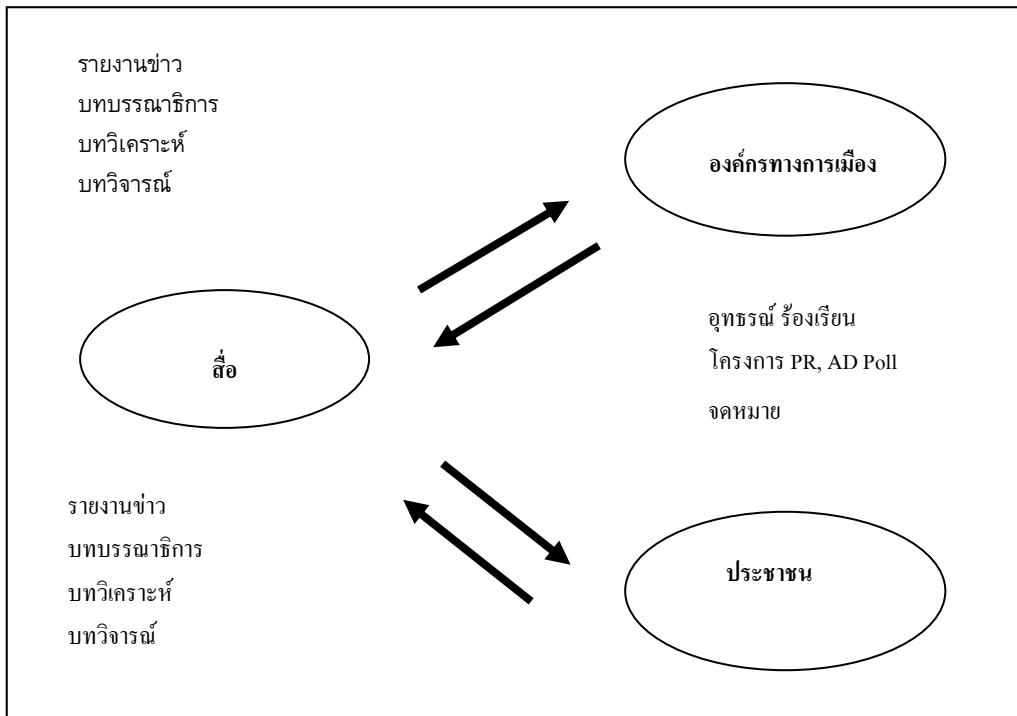
Boonyou Khorpornprasert

หนังสือเล่มนี้มุ่งนำเสนอถึงความสัมพันธ์ระหว่างการสื่อสาร การเมือง และประชาธิปไตย โดยมองว่า การเมืองภายใต้ระบอบประชาธิปไตยในปัจจุบันนั้น เป็นการเมืองที่ผ่านตัวกลาง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การสื่อสารการเมืองผ่านสื่อมวลชนเป็นศูนย์กลางสำคัญยิ่งประการหนึ่งที่มี

อิทธิพลต่อการดำเนินการ และกระบวนการทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย ทั้งนี้ ผู้ประพันธ์ได้นำเสนอภายใต้กรอบแนวคิดขององค์ประกอบทางการเมืองสามประการ อันได้แก่ 1) องค์การทางการเมือง (Political Organization) 2) องค์การสื่อ (Media Organization) และ 3) ประชาชน

*อาจารย์ประจำคณะนิเทศศาสตร์ สาขาวิชาการประชาสัมพันธ์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

(Public) ซึ่งสามารถแสดงได้ตามแบบจำลอง (Model) ดังต่อไปนี้

ทั้งนี้ องค์กรทางการเมืองนั้นทัศนคติของผู้ประพันธ์นั้น มีความหมายในมุมกว้างที่ครอบคลุมทั้งรัฐบาล พรรคการเมือง องค์กรสาธารณะ กลุ่มอิทธิพล และกลุ่มก่อการร้าย ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญเนื่องจากเป็นผู้ปฏิบัติการทางการเมือง (Political actors) โดยตรง ในขณะที่ประชาชนเป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญมากเช่นกัน ในฐานะเป็นกลุ่มเป้าหมายทางการเมืองของบรรดาองค์กรทางการเมือง ถ้าหากปราศจากประชาชนแล้ว ข้อมูลข่าวสารหรือเนื้อหาทางการเมืองย่อมไม่มีความหมายใด ๆ เลย ในขณะที่สื่อมวลชนนั้นเปรียบเสมือนน้ำมันหล่อลื่นใน

สังคมประชาธิปไตย เพราะเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้เกิดการไหลเวียนของข่าวสารการเมืองในสังคมและในหลายทิศทาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการไหลของข่าวสารระหว่างรัฐบาลประชาชน และสื่อมวลชนเอง ในฐานะที่ทำหน้าที่เสมือน “สุนัขเฝ้ายาม” (Watch Dog) และเป็นแหล่งสารที่ให้ความเป็นกลางสำหรับทั้งรัฐบาลและประชาชน ฉะนั้น การทำความเข้าใจกระบวนการทางการเมืองแบบประชาธิปไตยจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำการวิเคราะห์สื่อมวลชนในสังคมนั้น ๆ ด้วย

นอกจากนี้ ในหนังสือเล่มนี้ยังได้ทำการศึกษารายละเอียดของสื่อมวลชนที่มีอิทธิพลต่อการเมืองในหลายแง่มุม เริ่มตั้งแต่บท

ที่ 3 ที่กล่าวถึงการเมืองแบบประชาธิปไตยกับสื่อ โดยชี้ให้เห็นถึงหน้าที่สำคัญ 5 ประการของ สื่อมวลชนในสังคมประชาธิปไตย ซึ่งประกอบด้วย

1. สื่อต้องให้ข่าวสาร (Inform) แก่ประชาชน
2. สื่อต้องให้การศึกษาหรือสอนให้ ประชาชนเข้าใจถึงความหมายและความสำคัญ ของข้อเท็จจริง (Facts)
3. สื่อต้องเป็นเวทีการแสดงความคิดเห็น ทางการเมืองของประชาชน
4. สื่อทำหน้าที่เป็นตัวช่วยก่อให้เกิดมติ มหาชน
5. สื่อต้องทำหน้าที่ตรวจสอบและดูแล การทำงานขององค์กรทางการเมือง

อย่างไรก็ตาม ผู้ประพันธ์ก็มีข้อวิพากษ์วิจารณ์ ถึงการทำหน้าที่ของสื่อมวลชนในปัจจุบันว่า ยังมี ข้อสงสัยว่าการนำเสนอและรายงานข่าวนั้น สอดคล้องกับอุดมการณ์หรือหลักการของ สื่อมวลชนในระบอบประชาธิปไตยจริงหรือไม่? ทั้งนี้ สาเหตุที่มีได้เป็นเช่นนั้น เพราะเกิดจาก ปัจจัยหลายประการ ได้แก่ ความล้มเหลวของ ระบบการศึกษา การขาดความเป็นพหุนิยมในการ เลือกตั้งอย่างแท้จริง ลัทธิทุนนิยมและอำนาจทุน ที่อยู่เบื้องหลังสถาบันทางการเมือง การทำให้ ประชาชนเกิดความยินยอมด้วยการปิดบังและ บิดเบือนข่าวสาร และข้อจำกัดของภาวะวัตถุนิยม ในการทำหน้าที่ของสื่อมวลชน

ในบทที่ 4 ถึงบทที่ 6 กล่าวถึงผลของการ สื่อสารทางการเมือง สื่อการเมือง และสื่อใน

ฐานะผู้ปฏิบัติการด้านการเมือง จากนั้นในบทที่ 7 และ 8 ได้ลงรายละเอียดเกี่ยวกับการโฆษณาและ การประชาสัมพันธ์ทางการเมือง บทที่ 9 กล่าวถึง การสื่อสารการเมืองของกลุ่มอิทธิพล และบทที่ 10 กล่าวถึงการสื่อสารการเมืองระหว่างประเทศ

ส่วนบทที่ 11 ซึ่งเป็นบทสรุปของหนังสือ เล่มนี้ ได้เน้นถึงการเมืองการแสดง (Performance politics) ในกระบวนการประชาธิปไตย โดย ชี้ให้เห็นว่า ยิ่งผู้ปฏิบัติการทางการเมืองกับ สื่อมวลชนมีการพึ่งพากันมากขึ้น จะส่งผลให้ การเมืองนั้นเข้าไปสู่การเป็นศิลปะการแสดง (Performance Art) มากขึ้นตามไปด้วย วัฒนธรรม และประชาธิปไตยจะถูกเขย่ากร่อน หากมีการนำ ศิลปะการจูงใจมาใช้ในทางการเมืองและผ่าน การเมืองการแสดงมากขึ้น เพราะมักขาดการใช้ เหตุผลและข่าวสาร อันจะส่งผลให้ผู้มีสิทธิออก เสียงเลือกตั้งเกิดความเฉา และเกิดประชานิยม อย่างตื้น ๆ อย่างไรก็ตามหากมองในเชิงบวก การเมืองผ่านสื่อมวลชนที่พัฒนาแล้ว จะทำให้ เกิดการสื่อสารการเมืองมวลชน (Mass political communication) ซึ่งจะช่วยให้การเมืองสามารถ เข้าถึงมวลชนได้อย่างรวดเร็วและกว้างขวาง เป็น การขยายตลาดของข้อมูลข่าวสารทางการเมืองให้ กว้างขึ้น ซึ่งน่าจะเป็นประโยชน์ต่อประชาชนใน ฐานะเป็นผู้มีอำนาจอย่างแท้จริงในการตัดสินใจ ทางการเมือง

ทั้งนี้ ผู้ประพันธ์ได้ให้ข้อเสนอแนะสำหรับการนำสื่อมวลชนมาใช้ในการทางการเมือง 3 ประการด้วยกัน คือ

การให้การสนับสนุนด้านการเงินแก่การสื่อสารการเมืองนั้น ต้องมีการติดตาม ตรวจสอบ และควบคุม เพื่อไม่ให้เกิดการเอื้อประโยชน์แก่พรรคการเมืองหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจใหญ่ ซึ่งอาจทำให้ผู้มีอำนาจทางเศรษฐกิจเข้าไปแทรกแซงทางการเมือง

การสื่อสารการเมืองของรัฐบาลประชาธิปไตยนั้น ไม่ควรมีความลับในเรื่องที่ไม่ควรลับ และไม่ควรมีการจัดกระทำ (Manipulation) กับข่าวสารเพื่อประโยชน์ทางการเมืองของตน

ควรมีการนำเทคโนโลยีการสื่อสารใหม่ๆ ที่ก้าวหน้ามากขึ้น มาใช้ในการสื่อสารการเมือง เพื่อช่วยให้ข่าวสารไหลไปสู่ประชาชนได้รวดเร็วขึ้น และยกเลิกการปกปิด รวมทั้งช่วยให้การตรวจสอบภาครัฐมีพลังมากยิ่งขึ้น

บทวิจารณ์

หนังสือเล่มนี้นับว่าเป็นหนังสือเชิงวิชาการที่น่าสนใจในเล่มหนึ่ง ผู้ประพันธ์วางกรอบแนวคิดและขอบเขตในการศึกษาค่อนข้างชัดเจนมาก มีการจัดลำดับเนื้อหาที่เป็นไปตามโครงร่างกรอบแนวคิดและขอบเขตการศึกษา รวมทั้งมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่นำเสนอไว้ในตอนต้นแล้วว่าเป็นการมุ่งนำเสนอถึงความสัมพันธ์ระหว่างการสื่อสาร (สื่อมวลชน) การเมือง และ

ประชาธิปไตย ภายใต้แบบจำลองขององค์ประกอบทางการเมือง 3 ภาคส่วน ได้แก่ องค์กรทางการเมือง องค์กรสื่อ และประชาชน ซึ่งเป็นแนวคิดที่นำเสนอโดย Brian McNair (1999) และทำการศึกษาผ่านกรณีศึกษาของประเทศสหรัฐอเมริกา แลอังกฤษเป็นสำคัญ

นอกจากนี้ ผู้ประพันธ์ยังได้กล่าวถึงรายละเอียดถึงผลของการสื่อสารการเมือง และอิทธิพลของสื่อมวลชนในกระบวนการสื่อสารการเมืองในระบอบประชาธิปไตย ตลอดจนได้ลงลึกไปในรายละเอียดของการใช้เครื่องมือการสื่อสารการเมือง ในรูปแบบของการประชาสัมพันธ์ และการโฆษณาทางการเมือง ในขณะเดียวกันในบทสรุปของหนังสือเล่มนี้ได้ให้มุมมองที่น่าสนใจในเชิงวิพากษ์ที่กล่าวถึง การพึ่งพิงกันระหว่างสถาบันทางการเมืองกับองค์กรสื่อมวลชนในการปฏิบัติการทางการเมือง หากมีการพึ่งพิงกันมากขึ้นในเชิงผลประโยชน์ย่อมส่งผลกระทบต่อประชาชนในการสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองที่ดีตามวิถีทางของระบอบประชาธิปไตย เนื่องจากประชาชนตกอยู่ภายใต้ “ศิลปะการจูงใจ” ขององค์การทางการเมืองที่นำเสนอข้อมูลข่าวสารในลักษณะของการเมืองการแสดง (Performance Political) ผ่านสื่อมวลชนที่ขาดการพัฒนาเท่าที่ควร การปฏิบัติการทางการเมืองเช่นนี้ยังคงเกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอในสังคมการเมืองของประเทศต่าง ๆ ในปัจจุบัน ทั้งในประเทศที่พัฒนาแล้ว และประเทศกำลังพัฒนา

ทั้งหลาย ผิดกันแต่เพียงว่า การเมืองการแสดงในประเทศที่พัฒนาแล้วนั้น หากจะให้บังเกิดผลในการชักจูงใจประชาชนได้นั้น คู่ปฏิบัติการทางการเมืองจะต้องใช้ศิลปะในการจูงใจอย่างสูง ผ่านยุทธวิธีที่ซับซ้อนและมีประสิทธิภาพ เพื่อให้การเมืองการแสดงนั้นมีความแนบเนียน คุณสมบัติจริงมากขึ้นจนดูเหมือนแทบจะเป็นเนื้อเดียวกันกับความเป็นจริงที่ปรากฏอยู่ ซึ่งมีใช้อย่างง่ายนัก ยิ่งถ้าหาก การเมืองภาคประชาชนในสังคมนั้น มีความเข้มแข็งในการตรวจสอบการทำงานของภาครัฐ ประกอบกับความรู้ และวัฒนธรรมทางการเมืองของประชาชนในสังคมนั้นได้พัฒนาขึ้น จนถึงระดับที่ประชาชนมีความรู้เท่าทันนักการเมือง และมีวุฒิภาวะทางการเมืองในระดับสูง ความตื่นตัวทางการเมืองและการมีส่วนร่วมในทางการเมืองของประชาชนอยู่ในระดับสูงด้วย ก็ยังจะทำให้การเมืองการแสดงใช้ไม่ได้ผลกับประชาชนที่มีคุณลักษณะดังที่กล่าวมาอย่างใดก็ตาม หากเปรียบเทียบกับประเทศที่กำลังพัฒนาหรือด้อยพัฒนาในหลายประเทศ รวมถึงประเทศไทยด้วย ซึ่งวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย ยังไม่อาจลงหลักปักฐานทางความคิดและอุดมการณ์แก่ผู้คนในสังคมได้ ประชาชนขาดความเข้าใจ ขาดความตื่นตัวทางการเมือง และขาดการมีส่วนร่วมทางการเมือง อย่างแท้จริงเช่นนี้ การเมืองการแสดงภายใต้การสร้างภาพลักษณ์ทางการเมือง และการใช้ศิลปะการจูงใจของบรรดานักการเมือง พรรคการเมือง

และองค์กรทางการเมือง รวมทั้งภาครัฐบาลย่อมสามารถใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และทรงอิทธิพลในการครอบงำโน้มน้าวใจ และครอบงำความคิดของประชาชน ซึ่งจะส่งผลถึงการนำไปสู่วิธีการบริหารบ้านเมืองแบบประชานิยมที่กัดกร่อนภาพลักษณ์ให้อ่อนแอลงไปเรื่อย ๆ และในที่สุดวิธีประชานิยมจะนำการเมืองของประเทศนั้นเคลื่อนตัวไปสู่ “เผด็จการประชานิยม” มากกว่าการก้าวไปสู่ “ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม” ดังเช่น ในยุครัฐบาล พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร ที่ผ่านมาซึ่งมีการใช้วิธีการสื่อสารการเมืองโดยอาศัยกรอบแนวคิดของการตลาดการเมือง (Political Marketing) ผสมผสานกับการเมืองการแสดง (Performance Politics) โดยใช้กลยุทธ์ประชานิยมด้วยการสนองความต้องการทางวัตถุเพื่อดึงดูดเสียงของประชาชนเพื่อให้ได้มาซึ่งเสียงสนับสนุนจากการเลือกตั้ง และเมื่อขึ้นครองอำนาจแล้วก็จะใช้นโยบายประชานิยมผสมผสานกับการตลาดการเมือง เพื่อขยายแรงสนับสนุนของปวงชนต่อไป และเมื่ออำนาจของพรรค (รัฐบาล) แข็งแกร่ง และมีความชอบธรรมมากพอจากแรงสนับสนุนของคนในระดับรากหญ้าที่พอใจกับนโยบายประชานิยม พรรคก็จะใช้อำนาจทางการเมืองในลักษณะของเผด็จการในการปกครองประเทศ (เอก ตั้งทรัพย์วัฒนา, 2548: 16) ซึ่งภายใต้ในลักษณะดังกล่าว มีข้อสงสัยเลยว่า การสื่อสารการเมืองผ่านตัวกลางคือ สื่อมวลชน นั้นจะเป็นไปในทิศทางที่ถูกกำหนด หรือถูกโน้มน้าว

โดยรัฐบาลและพรรคการเมืองฟากรัฐบาล ด้วยวิธีการต่าง ๆ นานา เช่น การสร้างประเด็นทางการเมืองใหม่เพื่อเบี่ยงเบนความสนใจในประเด็นทางการเมืองเดิมที่สร้างภาพลักษณ์เชิงลบแก่รัฐบาล การแทรกแซงสื่อมวลชนโดยใช้วิธีการให้สัมภาษณ์แก่สื่อมวลชนที่สนับสนุนรัฐบาล เป็นต้น ดังคำกล่าวของ Lippmann ที่ผู้ประพันธ์ได้ยกมากล่าวอ้างในตอนเริ่มต้น และในบทสรุปของหนังสือว่า “การปฏิบัติที่สำคัญในยุคปัจจุบันมิใช่การปฏิวัติอุตสาหกรรม เศรษฐกิจ หรือการเมือง แต่เป็นการปฏิบัติที่เกิดขึ้นในศิลปะของการทำให้ผู้ถูกปกครองยอมตาม การจงใจเป็นศาสตร์และศิลป์ที่สำคัญยิ่งของรัฐบาลที่มาจากประชาชน และขององค์กรทางการเมืองที่ไม่ได้อยู่ในกระแสหลัก ที่ใช้วิธีการต่อสู้เพื่อแย่งชิงหรือแยกอำนาจรัฐโดยวิธีการที่ไม่เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ” (เสถียร เขยประทับ, 2552: 208)

อย่างไรก็ดี แม้ว่าหนังสือเล่มนี้ได้นำเสนอประเด็นที่น่าสนใจในหลายประเด็นด้วยกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการวิเคราะห์บทบาทของสื่อมวลชนในกระบวนการสื่อสารการเมืองที่ผู้ประพันธ์เน้นรายละเอียดในส่วนนี้มากเป็นพิเศษจนสามารถสร้างความเข้าใจในประเด็นดังกล่าวได้อย่างชัดเจนก็ตาม แต่พิจารณาจากเนื้อหาที่น่าสนใจในหนังสือตามกรอบแนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบทางการเมือง ซึ่งประกอบด้วย

องค์กรทางการเมือง องค์กรสื่อ และประชาชน นั้น ปรากฏว่า ผู้ประพันธ์ได้กล่าวถึงรายละเอียดเกี่ยวกับการสื่อสารการเมืองในส่วนของประชาชนค่อนข้างน้อย ซึ่งในเนื้อหาที่น่าสนใจมุ่งกล่าวถึงการสื่อสารการเมืองภายใต้ความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรทางการเมืองกับสื่อมวลชนเป็นหลัก โดยที่ภาคประชาชนซึ่งเป็นองค์ประกอบอีกภาคหนึ่งในกระบวนการสื่อสารการเมืองถูกมองในลักษณะของผู้กระทำมากกว่า นอกจากนี้ เนื้อหาของหนังสือได้วิเคราะห์บทบาทของสื่อมวลชน ในฐานะเป็นตัวกลางระหว่างผู้นำทางการเมืองหรือรัฐบาลกับประชาชน อย่างไรก็ตาม ในสังคมยุคสารสนเทศที่พัฒนาการทางเทคโนโลยี การสื่อสารก้าวหน้าไปมาก ช่องทางการสื่อสารการเมืองระหว่างรัฐบาลหรือองค์กรทางการเมืองกับประชาชนโดยตรงโดยไม่ผ่านองค์กรสื่อมวลชนนั้นสามารถทำได้ โดยมีวิธีการและรูปแบบที่หลากหลายมากขึ้น ซึ่งผู้ประพันธ์ได้กล่าวไว้บ้างแล้วในหนังสือเกี่ยวกับ การใช้สื่ออินเทอร์เน็ตเพื่อการสื่อสารการเมือง เพียงแต่กล่าวไว้เล็กน้อย ไม่ได้วิเคราะห์และนำเสนอในรายละเอียดไว้ ซึ่งหากจะนำเสนอรายละเอียดในประเด็นดังกล่าวเพิ่มเติม และวิเคราะห์ถึงผลกระทบของสื่อสมัยใหม่ (New Media) ที่มีต่อการใช้สื่อมวลชนในการสื่อสารการเมืองด้วย ก็จะทำให้เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

เสถียร เขยประทับ. 2551. การสื่อสาร การเมือง และประชาธิปไตยในสังคมพัฒนาแล้ว. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เอก ตั้งทรัพย์วัฒนา. 2548. “การเมืองหลังเลือกตั้งปี 2548: เผด็จประดานิยมหรือประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม” รัฐศาสตร์สาร. ปีที่ 16 ฉบับที่ 2 (หน้า 1 – 34).

McNair, Brian. 1999. **An Introduction to Political Communication**. 2nd edition, New York: Routledge.